অধ্যায় ৯ ঃ গল্পসাহিত্য

অধ্যায় গাঁথনি

৯.১ উদ্দেশ্য

৯.২ পৰিচয়

৯.৩ গল্পসাহিত্যৰ পৰিচয়

৯.৩.১ গল্পসাহিত্যৰ লক্ষণ

৯.৩.২ গল্পসাহিত্যৰ উৎস

৯.৩.৩ গল্পসাহিত্যৰ ৰচনাৰ উদ্দেশ্য

৯.৩.৪ গল্পসাহিত্যৰ ভাগ

৯.৪ সংস্কৃত সাহিত্যত ৰচিত বিভিন্ন গল্পসাহিত্যৰ উল্লেখ

৯.৫ শব্দার্থ তালিকা

৯.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৯.৭ অধিক জানিবলৈ

৯.৮ অগ্রগতিৰ খাতিয়ান

৯.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৯.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- গল্পসাহিত্যৰ পৰিচয় লাভ কৰিব পাৰিব
- গল্পসাহিত্যৰ উৎস আৰু লক্ষণ আদি বুজিবলৈ সমর্থ হ'ব
- গল্পসাহিত্যৰ ৰচনাৰ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- গল্পসাহিত্যৰ অন্তর্গত বিভিন্ন গ্রন্থৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- গল্পসাহিত্যৰ ভাগসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব

৯.২ পৰিচয়

গদ্যকাব্যৰ পিছত এতিয়া আপুনি গল্পসাহিত্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

গল্পসাহিত্য হৈছে কোনো দেশ বা জাতিৰ সংস্কৃতিৰ বাহক। গল্পসাহিত্যক লোককথা বুলিও কোৱা হয়। ই সর্বসাধাৰণৰ মাজত প্রচলিত এক ৰমণীয় হৃদয়গ্রাহী ৰচনা। কোনো সংস্কৃতিৰ ভৌতিক, আধ্যাত্মিক তথা কলাত্মক মান্যতাৰ প্রভাৱ গল্পসাহিত্যত পোৱা যায়।

যি ৰচনাই মানুহৰ চিত্তক (মনক) আকর্ষণ কৰে, য'ৰ পৰা নীতিজ্ঞানৰ উদয় হয় তাকে গল্পসাহিত্য বোলে। ইংৰাজীত এই শ্রেণীৰ কাব্যক ফেবল্ (Fable) বোলা হয়। গল্প

সাহিত্যক 'কথাকাব্য' বুলিও কোৱা হয়।

এই অধ্যায়ত আপুনি গল্প সাহিত্যৰ চমু পৰিচয় লাভ কৰিব। ইয়াৰোপৰি গল্পসাহিত্যৰ লক্ষণ, ইয়াৰ উৎস, ভাগসমূহ, বিভিন্ন গল্পসাহিত্যৰ বিষয়েও জানিব পাৰিব।

৯.৩ গল্পসাহিত্যৰ পৰিচয়

আপুনি এতিয়া গল্প সাহিত্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব—

কোনো সংস্কৃতিৰ ভৌতিক, আধ্যাত্মিক তথা কলাত্মক মান্যতাৰ প্ৰভাৱ আমি গল্পসাহিত্যত দেখিবলৈ পাওঁ। গল্প সাহিত্য এনে একপ্ৰকাৰ সাহিত্য য'ত মানৱজীৱনৰ কটুতা আৰু মধু�ৰতাৰ এক অপূৰ্ব মিলন দেখা পোৱা যায়। গল্প সাহিত্যত সাধাৰণতে দুটা শৈলী দেখা যায়—

১। গদ্যৰ নৈসৰ্গিক সৰল শৈলী

২। কৃত্ৰিম অলঙ্কৃত শৈলী

নৈসৰ্গিক সৰল শৈলীৰ ৰূপ সৰ্বপ্ৰথম আমি পঞ্চতন্ত্ৰত দেখা পাওঁ আৰু পাছত এনে নীতিবাদী কথাই সাহিত্যৰ মাৰ্গ তৈয়াৰ কৰে।

অলঙ্কৃত শৈলী শুকসপ্ততি, সিংহাসন, দ্বাত্ৰিংশৎপুত্তলিকা, বেতাল পঞ্চবিংশতিকা, ভোজপ্ৰৱন্ধ, পুৰুষ পৰীক্ষা আদিত দেখিবলৈ পোৱা যায়।

৯.৩.১ গল্পসাহিত্যৰ লক্ষণ

আপুনি এতিয়া গল্প সাহিত্যৰ লক্ষণৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব—

সংস্কৃত গল্প সাহিত্যবোৰৰ কিছু অংশ তৎকালীন জীৱন প্ৰবাহৰ ওপৰত আধাৰিত। কিছু অংশ সামুদ্ৰিক যাত্ৰাৰ সৈতে সম্বন্ধ, কিছু অংশ আশ্চৰ্যপূৰ্ণ ঘটনাৰে পূৰ্ণ। কিছু স্বৰ্গলোক আৰু গন্ধৰ্বলোকৰ চিত্ৰণ, ধৰ্মৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত, নীতিপৰক, অধিকাংশ শিক্ষাত্মক আৰু উপদেশাত্মক। এই উপদেশাত্মক কথা দুটা ৰূপত পোৱা যায়— কেতিয়াবা বাচ্যৰূপত আৰু কেতিয়াবা ব্যঙ্গৰূপত। নীতিবাদী কাহিনীৰ ভিতৰত কেতিয়াবা এইবোৰ স্পষ্টৰূপত প্ৰকাশ পায়। আৱহমান কালৰপৰাই মানুহৰ মুখে-মুখে এই লোককথা প্ৰচলিত হৈ আহিছে। ই এক অখণ্ড পৰম্পৰা, যি মৌখিক লোকসাহিত্যৰ পৰা লোকভাষাৰ সাহিত্যত স্থান লাভ কৰিছে। বৌদ্ধৰ 'জাতক কথা', গুণাঢ্যৰ 'বৃহৎ কথা' আৰু 'পঞ্চতন্ত্ৰ' এই প্ৰকাৰৰ ৰচনাৱলীৰ অন্তৰ্ভুক্ত।

৯.৩.২ গল্পসাহিত্যৰ উৎস

আপুনি এতিয়া গল্প সাহিত্যৰ উৎস সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব—

জগতৰ প্ৰাচীনতম সাহিত্যৰ নিদৰ্শন বুলি প্ৰসিদ্ধ ঋগ্বেদৰ সংবাদ সূক্তসমূহৰ

মাজতো প্রাচীন গল্পৰ চানেকি বিচাৰি পোৱা যায়। ঋগ্বেদৰ যম-যমী সংবাদ, উৰ্বশী-পুৰুৰৱা সংবাদ আদি আখ্যানৰ ইয়াৰ উদাহৰণ। তেনেদৰে ব্ৰাহ্মণ সাহিত্যতো কথা-কাহিনী, গল্প বা সাধুৰ ৰম্য ৰচনা সঞ্চিত আছে। শতপথ ব্ৰাহ্মণোক্ত মনুমৎসৰ সংবাদ এক প্ৰসিদ্ধ লোককথাৰ প্ৰতিভূ। কিন্তু এই আখ্যানবোৰৰ যুগান্তৰৰ লগে লগে কিছুমান পৰিবৰ্তন হৈছে। পৰৱৰ্ত্তী যুগত ৰচিত যাস্কৰ **'নিৰুক্ত'**, শৌনকৰ 'বৃহদ্দেৱতা' আৰু পতঞ্জলিৰ 'মহাভাষ্য'ত সেই আখ্যানবোৰৰ প্ৰভাৱ পৰিছে।

ৰামায়ণ, মহাভাৰত আৰু অষ্টাদশ পু�ৰাণতো গল্পৰ প্ৰাচুৰ্য দেখা যায়। প্ৰাচীন মহাকাব্য ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰতত ব্যাসে ৰাম-ৰাৱণ আৰু কৌৰৱ-পাণ্ডৱৰ কাহিনী লিপিবদ্ধ কৰে। এই কথাবোৰ তৎকালীন নট-নৰ্তক, সূত আৰু কুশীলৱৰ দ্বাৰা সমাজত প্ৰচলিত হৈ আহিছে। বাল্মীকি আৰু ব্যাসে সমাজত প্ৰচলিত এই আখ্যানবোৰ সংকলন কৰি ৰামকথা আৰু পঞ্চ-পাণ্ডৱ কথাৰ সাহিত্যিক ৰূপ দাঙি ধৰিছে। নীতি ধৰ্মৰ বাহনৰূপে এই গ্ৰন্থবোৰত অনেক লোকসাধু নিহিত আছে। মহাভাৰতত ইয়াৰ বাহুল্য বেছি।

নিৰুক্ত গ্ৰন্থৰ ৰচক হ'ল যাস্ক। ইয়াত তিনিটা বিভাগ আছে— (১) নৈঘণ্টুক কাণ্ড, (২) নৈগম কাণ্ড আৰু (৩) দৈৱতকাণ্ড। নৈঘণ্টুক কাণ্ডত পাঁচোটা অধ্যায়, নৈগমকাণ্ডত ছটা আৰু দৈৱত কাণ্ডত দুটা, সৰ্বমুঠ সোতৰটা অধ্যায় আছে।

৯.৩.৩ গল্পসাহিত্যৰ ৰচনাৰ উদ্দেশ্য

এতিয়া আপুনি গল্পসাহিত্য ৰচনাৰ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব—

গল্পসাহিত্য ৰচনাৰ মূল উদ্দেশ্য তিনিটা—

(১) অৱসৰ কালযাপন

(২) চিত্তবিনোদন বা মনোৰঞ্জন

(৩) শিশুসকলক লোকশিক্ষা দান

গোষ্ঠী বা সভাস্থ অৱসৰকাল নিয়াবলৈ কথকে এনেবোৰ জনপ্ৰিয় কথা বা গল্প শুনাইছিল। বৃহৎ কথা, কাদম্বৰী আদিত ইয়াৰ সঙ্কেত পোৱা যায়। ৰাজকুমাৰ, ৰাজকুমাৰী, ৰাণী প্ৰভৃতিৰ মনোৰঞ্জন বা চিত্তবিনোদনৰ কথাসমূহ বিৱৰি কোৱা হৈছিল। আনকি ব্ৰাহ্মণ্য যুগতো অশ্বমেধৰ ঘোঁৰা দিগ্বিজয়ার্থে এৰি দিয়া সময়চোৱাত যজ্ঞভূমিত সমবেত হোৱা লোকসকলৰ কাল যাপন আৰু চিত্তবিনোদন আৰু ধৰ্মচৰ্চাৰ লগতে চিত্তবিনোদনৰ বাবে কথাসমূহ কোৱা হৈছিল বুলি শতপথ ব্ৰাহ্মণত তাৰ সঙ্কেত পোৱা যায়।

একাগ্ৰতা চিত্তেৰে শিশুসকলক আৰু ৰাজকুমাৰসকলক বিভিন্ন শিক্ষা দিয়া হৈছিল। যাৰ ফলত তেওঁলোকে ৰাজনীতি আৰু অৰ্থনীতি আদিৰ জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিছিল। প্ৰাচীন ৰজাসকলে তেওঁলোকৰ ৰাজসভাত সৰ্ববিশাৰদ সুযোগ্য ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিতৰ নিয়োগ কৰিছিল। পণ্ডিতসকলে মনোৰঞ্জক সৰস সুললিত গল্প ৰচনা কৰি তাৰ জৰিয়তে ৰাজকুমাৰসকলক যি শিক্ষা দিছিল সেই গল্পবোৰত ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি, স্বাস্থ্যনীতি জ্ঞান বিষয়ক বহুতো কথা থকা দেখা যায়। পশু-পক্ষীক গল্পৰ চৰিত্ৰ

হিচাবে লৈ তাৰ জৰিয়তে ৰাজকুমাৰ আৰু শিশুসকলক নীতিশিক্ষা দিবৰ উদ্দেশ্যে অতি সহজ আৰু সুললিত ভাষাত গল্পবোৰ ৰচনা কৰে।

৯.৩.৪ গল্পসাহিত্যৰ ভাগ

আপুনি এতিয়া গল্পসাহিত্যৰ ভাগসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব—

গল্পসাহিত্যৰ চৰিত্র বা লক্ষণসমূহ বিচাৰ কৰি পণ্ডিতসকলে গল্পবিলাকক দুটা সুনির্দ্দিষ্ট ভাগত ভাগ কৰিছে। এটা ভাগৰ চৰিত্রবিলাক মানুহ আৰু আন ভাগৰ চৰিত্রসমূহ পশু-পক্ষী। ব্যাপকভাবে উভয় শ্রেণীয়েই গল্প সাহিত্যৰ অন্তর্গত। যাক Popular Tales বোলা হয়।

দ্বিতীয়ভাগৰ গল্পবিলাকৰ এটা স্বাতন্ত্র্য থাকে। যিটো সকলো কালতে জনপ্রিয়। ইংৰাজীত ইয়াক Fables নামেৰে জনা যায়।

গল্পৰ আখ্যানভাগক শিশুসকলৰ বোধগম্য কৰাৰ কাৰণে সহজ আৰু অনাড়ম্বৰ ভাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু গোটেই গল্পটো পঢ়ি শিশুৱে যাতে তাৰ নীতিটো সহজে মনত ৰাখিব পাৰে সেই উদ্দেশ্যে গল্পত শ্লোকৰো সন্নিবেশ কৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে বাণভট্ট ৰচিত 'কাদম্বৰী'ৰ দৰে কথাকাব্য বিদ্বানসকলৰ বাবে মনোৰঞ্জনৰ কাহিনী হ'লেও তুলনামূলকভাবে কম বিদ্বান বা বিদ্যাহীনৰ বাবে সেয়া বোধগম্য নহয়। সেই কাৰণে কম বিদ্বান বা অনাক্ষৰীসকলে বৃহৎ কথাৰ কাহিনীসমূহ, বেতাল পঞ্চবিংশতি, শুকসপ্ততি আদি সহজে বুজিব পাৰে। এই কাহিনীসমূহ ৰামায়ণ-মহাভাৰতৰ কাহিনীৰ দৰেই জনপ্রিয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ গল্প সাহিত্যৰ আন নাম কি?

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ গল্প সাহিত্যত সাধাৰণতে কেইটা শৈলী ব্যৱহাৰ কৰা হয়?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ গল্প সাহিত্য ৰচনা কৰাৰ উদ্দেশ্য কি?

.....

প্রশ্ন নং ৪ঃ গল্প সাহিত্যৰ কেইটা সুনির্দ্দিষ্ট ভাগ আছে?

.....

৯.৪ সংস্কৃত সাহিত্যত ৰচিত বিভিন্ন গল্পসাহিত্যৰ উল্লেখ

গল্পসাহিত্যৰ ভাগসমূহ জনাৰ পিছত এতিয়া আপুনি সংস্কৃত সাহিত্যত ৰচিত হোৱা বিভিন্ন গল্পসাহিত্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব—

১) **পঞ্চতন্ত্র ঃ** গল্পসাহিত্যসমূহৰ ভিতৰত 'পঞ্চতন্ত্র' এখন প্ৰাচীন গল্প সাহিত্য। বৰ্তমান ইয়াৰ চাৰিটা ভিন্ ভিন্ সংস্কৰণ পোৱা গৈছে। প্ৰথম সংস্কৰণ পহ্লৱী অনুৱাদ। বৰ্তমান এই সংস্কৰণ লুপ্ত হৈছে। কিন্তু চিৰিয়াণ আৰু আৰৱী অনুবাদৰ সহায়ত ইয়াৰ সন্ধেদ পোৱা গৈছে।

দ্বিতীয় সংস্কৰণ গুণাঢ্যৰ 'বৃহৎকথা'ত সন্নিৱিষ্ট। এই বৃহৎকথা পৈশাচী ভাষাত লিখা। এই সংস্কৰণো অধুনা লুপ্ত। কিন্তু ১১শ শতাব্দীত ক্ষেমেন্দ্ৰৰ ৰচিত 'বৃহৎ কথামঞ্জৰী' আৰু সোমদেৱৰ ৰচিত 'কথাসৰিতসাগৰ' পঞ্চতন্ত্রৰ অনুবাদ বুলি জানিব পৰা গৈছে।

তৃতীয় সংস্কৰণ হৈছে 'তন্ত্রাখ্যায়িকা'। বৰ্তমান প্ৰচলিত পঞ্চতন্ত্র ইয়াৰেই আধুনিক সংস্কৰণ। ইংৰাজ পণ্ডিত হাৰ্টেল (Hertel)ৰ মতে পঞ্চতন্ত্রৰ ৰচনাকাল খৃঃ পূঃ দ্বিতীয় শতাব্দী।

'পঞ্চতন্ত্র' পাঁচটা তন্ত্র বা ভাগত বিভক্ত— (১) মিত্রভেদ, (২) মিত্রলাভ, (৩) কাকোলূকীয়, (৪) লব্ধপ্রণাশ, (৫) অপৰীক্ষিত কাৰক।

প্ৰতিটো ভাগৰে মূলকথা একেটাই, কিন্তু তাৰ অঙ্গ পুষ্টিসাধনৰ বাবে অনেক গৌণ কথা সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। সদাচাৰ তথা নীতি শিক্ষাই পঞ্চতন্ত্রৰ মূলকথা।

কথিত আছে দাক্ষিণাত্যৰ মহিলাৰোপ্য নামৰ নগৰৰ ৰজা অমৰকীৰ্ত্তিয়ে, তেওঁৰ মূৰ্খ ৰাজকুমাৰসকলক বিদ্বান তথা নীতিজ্ঞ কৰি তুলিবৰ অৰ্থে বিষ্ণুশৰ্মা নামৰ এজন যোগ্যবান ব্যক্তিক গুৰু নিয়োগ কৰিলে। লোকশাস্ত্ৰবিশাৰদ বিষ্ণুশৰ্মাই পঞ্চতন্ত্রৰ গল্পসমূহ ৰচনা কৰি অতি কম দিনৰ ভিতৰতে ৰাজকুমাৰসকলক ব্যৱহাৰ কুশল, সদাচাৰসম্পন্ন তথা নীতিজ্ঞ কৰি তোলে। 'পঞ্চতন্ত্র'ৰ ভাষা ৰসময়ী আৰু সুললিত ইয়াৰ কথা অংশ গদ্যত ৰচিত আৰু ইয়াৰ মাজত থকা শ্লোকসমূহ ৰামায়ণ, মহাভাৰত আৰু আন আন প্ৰাচীন নীতিগ্ৰন্থৰ পৰা উদ্ধৃত। পঞ্চতন্ত্রই কেৱল ভাৰতীয় সাহিত্যতেই নহয়, বিশ্ব সাহিত্যতেই এক বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি আহিছে।

২) **হিতোপদেশ ঃ** পঞ্চতন্ত্রৰ পিছত বঙ্গৰ ৰজা ধৱলচন্দ্ৰৰ ৰাজসভাৰ পণ্ডিত নাৰায়ণে ১৪ শতাব্দীৰ ভিতৰত 'হিতোপদেশ' ৰচনা কৰে। হিতোপদেশৰ মূল আধাৰ 'পঞ্চতন্ত্র' বুলি গ্ৰন্থকাৰে পাতনিত উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ চাৰিটা খণ্ড বা ভাগ আছে— ১) মিত্রলাভ, ২) সুহৃদভেদ, ৩) বিগ্রহ, ৪) সন্ধি। ইয়াত সন্নিবেশিত হোৱা শ্লোকসমূহ উপদেশাত্মক আৰু কথা অংশ শিক্ষাপ্রদ।

৩) **গুণাঢ্যৰ বৃহৎকথা ঃ** 'বৃহৎকথা'ৰ ৰচক গুণাঢ্যৰ আৱির্ভাৱকাল সম্বন্ধে পণ্ডিতসকলৰ মাজত মতানৈক্য আছে। নৱম শতিকাৰ কম্বোদিয়া লিপি এখনত উল্লেখ থকা গুণাঢ্যৰ নামৰপৰা জনা যায় যে তেওঁৰ আৱির্ভাৱকাল ৬ষ্ঠ শতাব্দীৰ আগত।

কথাসৰিৎসাগৰৰ প্ৰথমখণ্ডত গুণাঢ্যৰ বিষয়ে লিখা কথাৰপৰা জনা যায় যে তেওঁৰ পূৰ্বজন্ম নাম আছিল মাল্যৱান। লোকজীৱনৰ মনোৰঞ্জনকাৰী সৰ্বসুলভ তত্ত্বসমূহ সংগ্রহ কৰি লিখা বাবে বৃহৎকথাখন লোকসমাজৰ উপজীব্য হৈ উঠিছে। সুৱন্ধু, বাণ, দণ্ডী, হৰ্ষ, ত্রিবিক্রমভট্ট, ধনঞ্জয়, সোমদেৱ, গোৱৰ্দ্ধনাচাৰ্য, প্ৰভৃতি কবি-নাট্যকাৰসকলে বৃহৎকথাৰ কথানক অংশৰপৰা

নিজ নিজ গ্ৰন্থৰ মূল কাহিনী গ্ৰহণ কৰে।

বৃহৎকথাৰ কথা-বস্তু ঃ এদিন পাৰ্বতীৰ অনুৰোধক্ৰমে মহাদেৱে সাতজন বিদ্যাধৰৰ কাহিনী শুনাই থাকোতে মহাদেৱৰ অনুচৰ পুষ্পদন্ত আৰু মাল্যৱানে মনে মনে শুনি থকা বাবে পাৰ্বতী তেওঁলোকৰ ওপৰত কুপিত হৈ অভিশাপ দিয়ে। ফলত এওঁলোকে কৌশম্বী নগৰত ক্ৰমে বৰৰুচি আৰু কাত্যয়ন নামেৰে জন্ম গ্ৰহণ কৰে।

গুণাঢ্য আছিল সাতবাহনসকলৰ ৰাজকবি। এদিন গুণাঢ্য বিন্ধ্যপৰ্বতলৈ যায় কাণভূতি নামৰ পিশাচ এজনৰ ওচৰত গৈ পৈশাচী ভাষাত পুষ্পদন্তৰ কথা শুনাবলৈ অনুৰোধ কৰে। কাণভূতিয়ে প্ৰথমে গুণাঢ্যৰ পূৰ্বজন্মৰ আত্মবৃত্তান্ত শুনাবলৈ ক'লে। কাণভূতিৰ বৃত্তান্তৰ পৰা গুণাঢ্যই যি শুনিলে তাৰ পৰা জানিব পাৰিলে যে তেওঁ সুপ্ৰতিষ্ঠিত নামৰ নগৰত জন্ম হৈছিল। গুণাঢ্যৰ জন্মৰ পিছত মাতৃৰ মৃত্যু হয়। গুণাঢ্যই দাক্ষিণাত্যত শিক্ষা-দীক্ষা লাভ কৰে। গুণাঢ্যৰ দুজন মোমায়েক আছিল। তেওঁলোকৰো মৃত্যু হয়। গুণাঢ্যই সাতবাহনৰ ৰাজসভাত থাকি তেওঁ বিদ্যাৰ্থীসকলক পঢ়াইছিল আৰু মন্ত্ৰীপদৰ কাৰ্যভাৰো সুকলমে চলাইছিল।

এদিন ৰজা সাতবাহন ৰাণীসকলৰ লগত জলক্ৰীড়া কৰি থাকোতে এগৰাকীয়ে ৰজাক পানী নামাৰিবলৈ ক'লে। কিন্তু সন্ধিৰ জ্ঞান নথকা ৰজাই বুজি নাপাই মিঠাই মাৰিবলৈ কোৱা বুলি বুজিলে। কিন্তু ৰাণীয়ে ৰজাক হাঁহি মাৰি ক'লে— 'মা উদকৈঃ পৰিতাজ্য'। অৰ্থাৎ নিজৰ মূৰ্খতাৰ বাবে ৰজাই বৰ লাজ পালে আৰু প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে যে পঢ়ি-শুনি সংস্কৃতৰ জ্ঞান লাভ কৰিব নহ'লে প্ৰাণত্যাগ কৰিব।

এই প্ৰতিজ্ঞা কৰি ৰজা গুণাঢ্যৰ ওচৰলৈ গৈ ব্যাকৰণৰ জ্ঞান লাভ কৰিবলৈ বিচাৰিলে। গুণাঢ্যই ৰজাক ছয় বছৰৰ ভিতৰত ব্যাকৰণৰ পূৰ্ণজ্ঞান দিবলৈ আশ্বাস দিলে। কিন্তু গুণাঢ্যৰ বন্ধু ৰাজমন্ত্ৰী সৰ্ববৰ্মাই ৰজাক ছয়মাহৰ ভিতৰত সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ পূৰ্ণজ্ঞান দিব পাৰিব বুলি ক'লে। তেতিয়া গুণাঢ্যই প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে যে— যদি সৰ্ববৰ্মাই ছয়মাহৰ ভিতৰত ৰজাক ব্যাকৰণত পাৰদৰ্শী কৰি তুলিব পাৰে তেতিয়া তেওঁ সংস্কৃত, প্ৰাকৃত নাইবা কোনো দেশীয় ভাষা ক'বলৈ এৰি দিব।' সৰ্ববৰ্মাই কাৰ্ত্তিকক তপস্যা কৰি সিদ্ধি লাভ কৰিলে যাৰফলত তেওঁ নিৰ্দ্দিষ্ট সময়ৰ ভিতৰত ৰজাক সৰ্ববিশাৰদ কৰি তুলিলে। গুণাঢ্যই নিজ প্ৰতিজ্ঞা ৰক্ষা কৰি মৌনব্ৰত অৱলম্বন কৰি বিন্ধ্যাপৰ্বতলৈ গৈ পৈশাচী ভাষা অধ্যয়ন কৰে।

ইফালে কাত্যায়নৰূপী পুষ্পদন্ত আজীৱন নন্দৰাজবংশৰ সেৱা কৰি বৃদ্ধ বয়সত তীৰ্থভ্ৰমণ কৰিবলৈ ওলাল আৰু বিন্ধ্যপৰ্বতৰ ফালে অগ্ৰসৰ হয়। বিন্ধ্যপৰ্বতত পাৰ্বতীমন্দিৰত কাণভূতি নামৰ পিশাচক লগ পাই পূৰ্বজন্মৰ কাহিনী স্মৃতিপটত ভাঁহি উঠিল আৰু শিৱৰ মুখৰ পৰা শুনা সাতবিদ্যাধৰৰ কাহিনী স্মৃতিলৈ আহে। শিৱক সকলো কথা ব্যক্ত কৰিলে আৰু শাপমুক্ত হৈ নশ্বৰদেহ ত্যাগ কৰি স্বৰ্গগামী হয়।

বিন্ধ্যপৰ্বতত ঘূৰি ফুৰোঁতে কাণভূতী পিশাচৰ লগত গুণাঢ্যৰ দেখা-সাক্ষাৎ হয়। কাণভূতিৰ মুখৰপৰা শুনা কাহিনীবোৰ গুণাঢ্যই নিজৰ তেজেৰে একেৰাহে সাতবছৰ পৈশাচী ভাষাত সাতলক্ষ শ্লোক লিপিবদ্ধ কৰে। গুণাঢ্যৰ প্ৰিয়শিষ্য গুণদেৱ আৰু নন্দীদেৱৰ অনুৰোধমতে

সেই লিখনিসমূহ ৰজা সাতবাহনৰ ওচৰলৈ পঠালে। তেজেৰে লিখা কাৰণে ৰজাই সেয়া গ্ৰহণ নকৰি ওভোটাই পঠালে। সেইকথাত গুণাঢ্যই অতিশয় বেজাৰ পালে আৰু হাবিলৈ গৈ সেই মহান কৃতিৰোৰ বনৰ পশু-পক্ষীক শুনাই জুইত পুৰিবলৈ ধৰিলে।

ইপিনে ৰজা সাতবাহন ৰোগশয্যাত পৰিল। শুকান মঙহ খোৱাৰ বাবে ৰজাৰ বেমাৰ হোৱা বুলি বৈদ্যসকলে ক'লে। পক্ষীবোৰৰ শুকান মঙহৰ কাৰণ সোধাত চিকাৰীয়ে কয় যে— এজন ব্ৰাহ্মণে পশু-পক্ষীবোৰক গল্প শুনাই থাকে। সেই গল্পবোৰ ইমান ৰুচিকৰ যে সেয়া শুনি পশু-পক্ষীবোৰে খোৱাৰ কথা পাহৰি গৈছে। এই কথা শুনি ৰজাই অতি সোনকালে বনলৈ গৈ বাকী গল্পবোৰ আনিবলৈ ক'লে। গুণাঢ্যই ৰজাৰ অনুৰোধক্ৰমে লক্ষ শ্লোকাত্মক অৱশিষ্ট কাহিনী সাতবাহনক দিয়ে। এই অৱশিষ্ট কাহিনীবোৰৰ নামেই বৃহৎকথা।

গুণাঢ্যৰ 'বৃহৎকথা'ক অৱলম্বন কৰি পৰৱৰ্তীকালত তিনিখন গ্ৰন্থ ৰচিত হৈছে। তাৰে ভিতৰত বুদ্ধস্বামী ৰচিত 'বৃহৎকথা শ্লোকসংগ্ৰহ' সকলোতকৈ প্ৰধান। এই গ্ৰন্থখন নেপালত ৰচিত হৈছিল। অসমাপ্ত অৱস্থাত ২৮টা সৰ্গত ৪৫৩৯টা শ্লোক পোৱা যায়।

তাৰ পিছত ক্ষেমেন্দ্ৰ ৰচিত 'বৃহৎকথা মঞ্জৰী'। ক্ষেমেন্দ্ৰৰ পাচত ১০৬৩-১০৮১ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ভিতৰত কাশ্মীৰী ব্ৰাহ্মণ সোমদেৱে 'কথাসৰিৎসাগৰ' ৰচনা কৰে। ১৮টা লম্বক, ১২৪টা তৰঙ্গ আৰু ২৪,০০০ শ্লোকত 'কথাসৰিতসাগৰ' ৰচিত হয়। পৃথিৰীৰ প্ৰাচীনতম আৰু বৃহত্তম গল্পসঞ্চয়ন এই 'কথাসৰিৎসাগৰ'। সোমদেৱে নিজেই উল্লেখ কৰি কৈছে যে পৈশাচী ভাষাত ৰচিত গুণাঢ্যৰ বৃহৎকথাৰ সাৰ সংক্ষেপ কৰি তেওঁ সংস্কৃতত 'কথাসৰিৎসাগৰ' ৰচনা কৰে। মূলকথা যথাসাধ্য অনুসৰণ কৰি সহজে বোধগম্য কৰিবৰ কাৰণে সোমদেৱৰ এই প্ৰচেষ্টা।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৫ঃ পঞ্চতন্ত্ৰৰ ৰচয়িতাজনৰ নাম কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ৬ঃ পঞ্চতন্ত্ৰত কেইটা ভাগ আছে আৰু কি কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ৭ঃ হিতোপদেশৰ ৰচয়িতা কোন?

.....

প্ৰশ্ন নং ৮ঃ হিতোপদেশৰ ভাগসমূহৰ নাম লিখক।

.....

প্ৰশ্ন নং ৯ঃ বৃহৎ কথাৰ ৰচক কোন আৰু তেওঁ কোন শতিকাৰ?

.....

প্ৰশ্ন নং ১০ঃ বৃহৎ কথা কোন ভাষাত ৰচনা কৰা হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ১১ঃ বৃহৎ কথাক অৱলম্বন কৰি পৰৱৰ্ত্তীকালত ৰচিত হোৱা গ্ৰন্থকেইখনৰ নাম লিখা।

.....

৪) **বেতালপঞ্চবিংশতি ঃ** বেতালপঞ্চবিংশতি পঁচিশটা মনোমোহা কাহিনীৰ সমষ্টি। প্রশ্ন কৰোঁতাজন বেতাল আৰু উত্তৰ দিওঁতাজন বিক্রমসেন বা বিক্রমাদিত্য।

ইয়াৰ কাহিনী ভাগ হৈছে— ৰজা বিক্রমাদিত্যই এজন সন্যাসীৰ কথামতে শ্মশানৰ এটা কোণত এজোপা গছৰ ডালত ওলমি থকা মানুহৰ মৰাশ এটা আনিবলৈ যায়। ৰজাই মৰাশটো নমাই লৈ সন্যাসীৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ওলাওতেই সেই গছতে থকা এটা বেতালে এটা সাঁথৰৰ দৰে কাহিনী শুনায় আৰু শেষত কাহিনীত থকা সমস্যাৰ সমাধান দিবলৈ ৰজাক কয়। ৰজাই যথার্থ উত্তৰ দিলে মৰাশটো আকৌ গছৰ ডালত ওলমি থাকেগৈ। ৰজাই আকৌ শটো নমাই ল'লে আকৌ বেতালে কাহিনী কৈ প্রশ্ন কৰে। এনেদৰে পঁচিশবাৰ পঁচিশটা সাঁথৰৰ উত্তৰ ৰজাই দিয়াত বেতাল সন্তুষ্ট হৈ সন্যাসীৰ অভিপ্রায় ৰজাক জানিবলৈ দি বেতালসিদ্ধিৰ বাবে ৰজাক যথার্থ দিহা দিয়ে।

কাহিনীসমূহ অতিশয় কৌতুহলোদ্দীপক আৰু সৰস। ভাষা সৰল।

৫) **শুকসপ্ততি ঃ** চিন্তামণি ভট্ট নামৰ এজন ব্রাহ্মণে 'শুকসপ্ততি' নামেৰে ৭০টা কাহিনীৰ সংকলন এখন ৰচনা কৰে। শুকসপ্ততিৰ কথাবস্তু হৈছে— দেৱদাস নামৰ এজন সাউদৰ প্রভাৱতী নামেৰে এজনী অপৰূপা পত্নী আছিল। ৰজাই প্রভাৱতীৰ অতুলনীয় ৰূপ দেখি তেওঁক পাবলৈ ইচ্ছা কৰি ষড়যন্ত্র কৰি দেৱদাসক বিদেশলৈ পঠায় দিয়ে। দেৱদাসৰ এটি পোহনীয়া ভাটৌ চৰাই আছিল। দেৱদাসে ঘৰৰ সকলো দায়িত্ব ভাটৌ চৰাইটোৰ ওপৰত ন্যস্ত কৰি বিদেশলৈ যাত্রা কৰিলে। দেৱদাসৰ অনুপস্থিতিত যেতিয়াই প্রভাৱতীয়ে ৰাতি বাহিৰলৈ ওলাই যাবলৈ ইচ্ছা কৰে তেতিয়াই ভাটৌটোৱেতেওঁৰ সতীত্ব নাশ হোৱাৰ আশঙ্কা কৰি প্রত্যেক ৰাতি একোটাকৈ গল্প কৈ তাৰ মাজেৰে সেই কুকর্মৰ ভয়াবহ ফলৰ কথা সোঁৱৰাই দিয়ে। প্রভাৱতীয়ে ভাটৌটোৰ গল্পত মুগ্ধ হৈ বাহিৰলৈ নোলাল। সেইদৰে ভাটৌটোৱে ৭০টা ৰাতি ৭০টা গল্পৰ দ্বাৰা প্রভাৱতীৰ চৰিত্র ৰক্ষা কৰে।

৬) **সিংহাসনদ্বাত্রিংশিকা ঃ** সিংহাসন দ্বাত্রিংশিকাৰ ৰচক কোনোবা জৈন কবি। এইখন গ্রন্থ মহাৰাজ বিক্রমাদিত্যৰ গুণানুকীর্ত্তন কৰা ৩২টা কাহিনীৰ সংকলন। মহাৰাজ-বিক্রমাদিত্যৰ ইন্দ্রৰ পৰা লাভ কৰা ৩২টা পুতলা থকা এখন ৰাজসিংহাসন আছিল। বিক্রমাদিত্যৰ মৃত্যুৰ পিছত এই সিংহাসনখন মাটিৰ তলত পোত খাই থাকে। কালক্রমত ভোজৰজাই এই সিংহাসনখন মাটিৰ তলৰপৰা খান্দি উলিয়াই আৰু যেতিয়া তাত বহিবলৈ ইচ্ছা কৰে তেতিয়া সিংহাসনৰ গাত থকা ৩২টা পুতলা জীৱন্ত হৈ উঠে আৰু প্রত্যেকেই মহাৰাজ বিক্রমাদিত্যৰ গুণৰ বিষয়ে একোটাকৈ গল্প কয়। এই গল্পবোৰৰ সমষ্টিয়েই

সিংহাসনদ্বাত্রিংশিকা।

৭) **ভোজপ্রবন্ধ ঃ** 'ভোজপ্রবন্ধ' ৰচনা কৰে বল্লালসেনে। ধাৰাৰাজ্যৰ ৰজা ভোজৰ বিষয়ে কথিত এলানি সৰস সাধুৰ সংগ্রহেই 'ভোজপ্রবন্ধ'। ৰজা ভোজ এজন অতিশয় বিদ্বান আৰু বিদ্যোৎসাহী ৰজা আছিল। গ্রন্থখনত ভোজৰ ৰাজসভাৰ পণ্ডিত কবি কালিদাস, ভৰভূতি, দণ্ডী, বাণভট্ট, ময়ূৰ, মাঘ আদি কবিসকলৰ গুণবর্ণনা কৰা হৈছে।

৮) **পুৰুষ পৰীক্ষা ঃ** মৈথিলী কবি বিদ্যাপতিৰ ৰচিত পুৰুষপৰীক্ষা ৪২টা গল্পৰ সংকলন। গ্রন্থখন চাৰিটা পৰিচ্ছেদত বিভক্ত। গ্রন্থখনৰ ভাষা সৰল। বর্ণনাসমূহ ৰসপূর্ণ।

বৌদ্ধকথাসাহিত্যত বহুতো গল্পসাহিত্যৰ উল্লেখ আছে। তাৰে কিছুসংখ্যক তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

১) **অৱদানশতক ঃ** এশটা গল্পৰ সমষ্টিয়েই হ'ল অৱদানশতক। অৱদান বা বীৰগাথাসমূহকে বৌদ্ধ সাহিত্যৰ ভিতৰতে প্রাচীনতম কথা সাহিত্যৰ নিদর্শন বুলি কোৱা হয়। খ্রীষ্টীয় ৩য় শতিকাৰ প্রথমভাগত ই চীনা ভাষাত অনুদিত হয়। সর্বাস্তিবাদসকলৰ বিনয়পিটকৰ আধাৰতে অৱদানশতক ৰচিত হৈছে। গ্রন্থখন দহটা ভাগত বিভক্ত। গদ্য আৰু পদ্যত ৰচিত গল্পসমূহৰ ভাষা সৰল।

২) **দিব্যাৱদান ঃ** দিব্যাৱদানৰ কথাসমূহ বৌদ্ধসাহিত্যৰ পৰা সংগৃহীত। গ্রন্থৰ এভাগত মহাযান পন্থীসকলৰ মতবাদসমূহ আৰু আনভাগত হীনযান পন্থীসকলৰ মূলতত্ত্বসমূহ উদাহৰণসহ বর্ণিত হৈছে।

৩) **জাতকমালা ঃ** আর্যশূৰৰ জাতকমালা জাতকসমূহৰ এটা সমষ্টি। এই জাতকমালাত বোধিসত্ত্বৰ পূর্বজন্মৰ জীৱনী বর্ণনা কৰা হৈছে। পালি জাতকসমূহ আৰু চর্যাপিঠকৰপৰা সংগৃহীত চৌত্রিশটি কাহিনী সংস্কৃত গদ্য আৰু পদ্যত অনুবাদ কৰা হৈছে। ধর্মালোচনাৰ মাজে মাজে দৃষ্টান্ত দিবৰ কাৰণেই এই কাহিনীবিলাক এসময়ত একেলগে সন্নিবেশিত হয়। অশ্বঘোষৰ ৰচনাশৈলীৰ ছাপ ইয়াত সুস্পষ্ট। বহুতে অনুমান কৰে আর্যশূৰ অশ্বঘোষৰে নামান্তৰ মাত্র। জাতকমালাৰ গল্পসমূহে অজন্তাৰ প্রাচীন চিত্রত স্থান লাভ কৰিছে।

জৈন কথাসাহিত্যত বৌদ্ধসাহিত্যৰ নিচিনা গল্পসাহিত্যৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

বৌদ্ধ কথা সাহিত্যৰ দৰে জৈন কথা সাহিত্যও নীতিগর্ভ, জৈন কথাসাহিত্য ৰচনাৰ উদ্দেশ্য হৈছে জৈনধর্মৰ মতবাদ প্রচাৰ কৰা। তাৰে কেইখনমানৰ চমুকৈ উল্লেখ কৰা হ'ল—

১) **উপমিতি ভাৱ প্রপঞ্চ কথা ঃ** সিদ্ধর্ষিৰ দ্বাৰা কথাৰ আকাৰত ৰচিত মানুহৰ আত্মাবিষয়ক এইখন ৰূপক গ্রন্থ। খ্রীষ্টীয় দশম শতিকাত এই গ্রন্থখন ৰচনা কৰে। গদ্য পদ্য মিশ্রিত গ্রন্থখনৰ ভাষা সৰল।

২) **পৰিশিষ্ট পর্ব ঃ** পৰিশিষ্ট পর্ব গ্রন্থখন হেমচন্দ্রৰ দ্বাৰা ৰচিত। গ্রন্থখন প্রাচীন জৈন তীর্থঙ্কৰসকলৰ জীৱন গাথাৰ আধাৰত ৰচিত। কথাবোৰ সহজ-সৰল আৰু লোকপ্রিয়। লেখক ধর্মীয় মতবাদ আৰু ৰীতি-নীতিক লৈ অধিক ব্যস্ত।

বৌদ্ধ ধর্মৰ এটা ভাগ হ'ল হীনযান। হীনযানীসকলে সর্বাস্তিবাদ স্বীকাৰ কৰে।

বিনয় পিটকত বৌদ্ধভিক্ষুসকলৰ কাৰণে নৈতিকতাৰ আচৰণবিধি বর্ণনা কৰা আছে।

জানি থোৱা ভাল

সাধুকথা বা গল্প, কথা, উপকথা, কাহিনী আদি কোৱা আৰু শুনা প্ৰথা সকলো দেশৰ সকলো জাতিৰ মাজতে আছে। গল্প সাহিত্য কোনো দেশ বা জাতিৰ সংস্কৃতিৰ বাহন। গল্প সাহিত্যৰ তিনিটা উদ্দেশ্য আছে— ১) অৱসৰকাল যাপন, ২) চিত্ত বিনোদন বা মনোৰঞ্জন, ৩) লোকশিক্ষা আৰু ৰাজকুমাৰসকলক নীতিশিক্ষা প্ৰদান।

গল্প ৰচয়িতাসকলে মনুষ্যজগতৰ অনুকৰণত সৃষ্ট কাল্পনিক জগতৰ দেৱদেৱী, গন্ধৰ্ব অপ্সৰা প্ৰভৃতিক লৈ গল্প ৰচনা কৰাৰ অনুপ্ৰেৰণা পায়। গল্প সাহিত্যৰ অন্তৰ্গত গল্পবিলাকৰ দুটা সুনিৰ্দ্দিষ্ট ভাগ আছে। এটা ভাগৰ চৰিত্ৰবিলাক মানুহ আৰু আনটো ভাগৰ চৰিত্ৰবিলাক পশু-পক্ষী। গল্পৰ আখ্যান ভাগক শিশুসকলৰ বোধগম্য কৰাৰ কাৰণে সহজ আৰু অনাড়ম্বৰ ভাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। গোটেই গল্পটো পঢ়ি শিশুৱে যাতে তাৰ নীতিটো সহজে মনত ৰাখিব পাৰে সেই উদ্দেশ্যে গল্পত শ্লোক সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১২ঃ কথাসৰিৎসাগৰৰ ৰচক কোন?

.....

প্ৰশ্ন নং ১৩ঃ বেতালপঞ্চবিংশতিত উল্লেখ কৰা ৰজাজনৰ নাম কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ১৪ঃ শুকসপ্ততিৰ ৰচক কোন?

.....

প্ৰশ্ন নং ১৫ঃ ভোজপ্ৰৱন্ধ কোনে ৰচনা কৰে?

.....

প্ৰশ্ন নং ১৬ঃ বৌদ্ধ আৰু জৈন কথাসাহিত্য দুখনৰ নাম লিখা।

.....

৯.৫ শব্দাৰ্থ তালিকা

১) ঋগ্বেদ ঃ বেদ চাৰিখন— ঋগ্বেদ, যজুৰ্বেদ, সামবেদ আৰু অথৰ্ববেদ। ঋগ্বেদ প্ৰথম বেদ।

২) পতঞ্জলি ঃ এগৰাকী দাৰ্শনিক আৰু ব্যাকৰণবিদ। তেওঁ ৰচনা কৰা গ্ৰন্থখনৰ নাম মহাভাষ্য।

৩) ব্ৰাহ্মণ ঃ বেদৰ এটা ভাগ।

৪) উপনিষদ ঃ বেদৰ অন্তিমভাগ। ইয়াক 'বেদান্ত' বুলিও কোৱা হয়।

৫) শতপথব্রাহ্মণ ঃ শুক্লযজুর্বেদৰ অন্তর্গত ব্রাহ্মণ।

৯.৬ অধ্যয়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- সংস্কৃত সাহিত্যত ৰচিত হোৱা গল্প সাহিত্য বা কথা সাহিত্যৰ উৎস আৰু বিকাশৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলে।
- গল্প সাহিত্য ৰচনা কৰাৰ উদ্দেশ্য আৰু ভাগসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলে।
- বিভিন্ন গল্প সাহিত্যৰ— যেনে পঞ্চতন্ত্র, হিতোপদেশ, বৃহৎকথা, বেতালপঞ্চবিংশতি, সিংহাসনদ্বাত্রিংশিকা, শুকসপ্ততি, বৌদ্ধ আৰু জৈন কথা সাহিত্যৰ পৰিচয়ৰ লগতে বিষয়বস্তুসমূহৰো চমু আভাস পোৱা গ'ল।
- গল্প সাহিত্য হৈছে সংস্কৃত সাহিত্যৰ পৰম ৰমণীয় হৃদয়গ্রাহী ৰচনা। ইংৰাজীত ইয়াক Fables বুলি কোৱা হয়।
- সংস্কৃত গল্প সাহিত্যবোৰৰ কিছু অংশ তৎকালীন জীৱন প্রবাহৰ ওপৰত আধাৰিত। কিছু অংশ সামুদ্রিক যাত্রাৰ সৈতে সম্বন্ধ; কিছু অংশ আশ্চর্যপূর্ণ ঘটনাৰে পৰিপূর্ণ, কিছু অংশ স্বর্গলোক আৰু গন্ধর্বলোকৰ চিত্রণ, ধর্মৰ প্রেৰণাৰ দ্বাৰা পূৰিত, নীতিপৰক আৰু অধিকাংশ শিক্ষাত্মক আৰু উপদেশাত্মক।

৯.৭ অধিক জানিবলৈ

১) শর্মা, থানেশ্বৰ, *'সংস্কৃত সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত'*, গুৱাহাটী ঃ চন্দ্রপ্রকাশ।

২) গোস্বামী, হৰমোহনদেৱ, *'সংস্কৃত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী'*, গুৱাহাটী ঃ পাণবজাৰ, বুকলেণ্ড।

৩) ভাগৱতী, কামাখ্যাচৰণ, *'সংস্কৃত সাহিত্যৰ জিলিঙনি'*, গুৱাহাটী ঃ গ্রন্থপীঠ, পাণবজাৰ।

৪) Krishnamachariar, M, *'History of Classical Sanskrit Literature*', New Delhi : MLBD.

৯.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কথা সাহিত্য

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ গল্প সাহিত্যত দুটা শৈলী দেখা যায়—
১। গদ্যৰ নৈসর্গিক সৰল শৈলী
২। কৃত্রিম অলঙ্কৃত শৈলী

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ গল্প সাহিত্য ৰচনা কৰাৰ মূল উদ্দেশ্য তিনিটা— ১) অৱসৰ যাপন, ২) চিত্তবিনোদন, ৩) লোকশিক্ষা আৰু ৰাজকুমাৰসকলক নীতি শিক্ষা প্রদান।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ গল্প সাহিত্যৰ চৰিত্র বা লক্ষণসমূহ বিচাৰ কৰি সেইবোৰক ব্যাপক অর্থত ঘাইকৈ দুটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে— ১) মানৱীয় চৰিত্র আৰু অনুভূতিময় গল্প, ২) মানৱেতৰ চৰিত্রসম্মত নীতিপৰক গল্প।

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিষ্ণুশর্মা

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ পঞ্চতন্ত্র পাঁচটা তন্ত্র বা ভাগত বিভক্ত— ১) মিত্রভেদ, ২) মিত্রলাভ, ৩) কাকোলূকীয়, ৪) লব্ধপ্রণাশ, ৫) অপৰীক্ষিত কাৰক।

৭নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ 'হিতোপদেশ'ৰ ৰচয়িতা বঙ্গৰ ৰজা ধৱলসেনৰ ৰাজসভাৰ পণ্ডিত নাৰায়ণ শর্মা।

৮নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ হিতোপদেশৰ ভাগসমূহ— ১) মিত্রলাভ, ২) সুহৃদভেদ, ৩) বিগ্রহ, ৪) সন্ধি

৯নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ 'বৃহৎকথা'ৰ ৰচক গুণাঢ্য তেওঁ ষষ্ঠ শতিকাৰ আগৰ।

১০নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ 'বৃহৎকথা' পৈশাচী ভাষাত ৰচিত।

১১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ 'বৃহৎকথা'ক অৱলম্বন কৰি পৰৱর্তীকালত ৰচিত হোৱা গ্রন্থসমূহ হৈছে—
১) বুদ্ধস্বামীৰ— 'বৃহৎকথা শ্লোকসংগ্রহ'
২) ক্ষেমেন্দ্রৰ— 'বৃহৎকথামঞ্জৰী'
৩) সোমদেৱৰ— 'কথাসৰিতসাগৰ'

১২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সোমদেৱ

১৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বেতালপঞ্চবিংশতিত উল্লেখ কৰা ৰজাজনৰ নাম বিক্রমাদিত্য

১৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ চিন্তামণি নামৰ এজন ব্রাহ্মণ

১৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বল্লালসেন

১৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১) অৱদানশতক
২) উপমিতিভাব প্রপঞ্চ কথা

৯.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্ৰশ্ন ১ঃ গল্পসাহিত্যত উল্লেখ কৰা গ্ৰন্থসমূহৰ পৰা যিকোনো এখন গল্পসাহিত্যৰ বিষয়ে লিখক।

খ) চুটিপ্ৰশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্ৰশ্ন ১ঃ গল্পসাহিত্যৰ উৎসৰ বিষয়ে লিখক।

প্ৰশ্ন ২ঃ 'বৃহৎকথা'ৰ বিষয়ে বহলাই লিখক।

গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্ৰশ্ন ১ঃ গল্পসাহিত্য বা কথাকাব্য কাক বোলে? ইয়াৰ ৰচনাৰ উদ্দেশ্য কি?

প্ৰশ্ন ২ঃ গল্প সাহিত্যত উল্লেখ কৰা গ্ৰন্থসমূহৰ বিষয়ে লিখক।

*** ***** ***